

Oslo, 15. september 2005

Helse- og omsorgsdepartementet	
Saksnr.: 200502983	Dok.nr.: 28
Arkivkode: 531.2	Journ dato 190905
Avd.: HRAS	Saksbeh.: LAD
U.off.:	

Helse- og omsorgsdepartementet

HØRINGSUTTALELSE

STYRKING AV PASIENTRETTIGHETER I DET PSYKISKE HELSEVERNET

Nedenunder følger pasientombudenes høringsuttalelse til Helse- og omsorgsdepartementets høringsnotat: "Styrking av pasientrettigheter i det psykiske helsevernet". Uttalelsen er avgrenset til de nedenfornevnte temaene.

Hovedbudskapet i høringsuttalelsen

Det har etterhvert avtegnet seg et behov for justeringer av psykiatriloven, sett i lys av utviklingen innenfor pasientrettighetslovgivningen og gjennomføringen av denne de siste fem årene. Endringsforslagene kan sies å komme på et riktig tidspunkt. Høringsnotatets forslag vil samlet sett kunne føre til en ønsket bedring og klargjøring av denne pasientgruppens rettigheter.

Om forholdet til pasientrettighetsloven

Pasientombudene er grunnleggende enig i departementets forslaget om å oppheve den gamle reservasjonen i psykiatrilovens (psyk.l.) § 1-5, om at pasientrettighetsloven bare gjelder så langt den passer.

Etter vår erfaring har denne reservasjonen ført til unødvendig mye tvil omkring pasientgruppens egentlige materielle og prosessuelle pasientrettigheter. Flere pasientene har gitt tilbakemeldinger som tyder på at en regelmessig ikke har fått oppfylt flere sentrale pasientrettigheter etter prl, under henvisning til angivelig tvil om den aktuelle retten er etablert for pasientgruppen. Den manglende kunnskap om pasientrettigheter hos tjenestestedene, er også kommet frem i forbindelse med pasientombudenes kontakt med tjenesteyterne.

Eksempler på mangelfull oppfyllelse av pasientrettigheter kan være de helt tydelige problemene med å implementere retten til fritt valg av behandlingssted etter pasientrettighetslovens § 2-4 og vanskene med å få oppfylt retten til vurdering og nødvendig helsehjelp etter pasientrettighetslovens §§ 2-2 og 2-1.

Pasientombudene hører undertiden fra tjenesteyterne selv at enkelte rettigheter etter pasientrettighetsloven "ikke passer" innenfor psykiatrien. Vårt inntrykk er at lovforståelsen tilpasses den aktuelle ressursituasjonen. Det foretas innenfor tjenestene en vurdering av hensiktsmessigheten av lovverket.

Helse- og sosialombudet i Oslo

Lille Grensen 7
0159 OSLO

tlf.: 22 33 05 15 faks.: 22 33 40 35 e-post: post@ombudet.no

Om kravet til samtykke – generelt

Vi er enige i departementets forslag om å oppheve psyk.l. § 1-5, 2. pkt, om at pasientrettighetslovens bestemmelser om samtykke i kap. 4, bare gjelder når dette er positivt bestemt i psykiatriloven. Bestemmelsen har rettslig sett vært unødvendig, jf. prinsippet om at den spesielle loven uansett gjelder foran den generelle, samt at også denne bestemmelsen unødvendig har dratt fokuset bort fra det grunnleggende kravet om at all behandling bygger på et informert samtykke.

Om kravet til samtykke – det representerte samtykke for voksne

All undersøkelse og behandling bygger på et rettslig grunnlag, enten et gyldig avgitt samtykke, nødvergerett eller tvangsgrunnlag. Spørsmålet i denne forbindelse er om noen andre skal kunne avgi et samtykke til frivillig psykiatrisk behandling på vegne av myndig pasient, som på grunn av demens eller utviklingshemming mangler samtykkekompetanse.

Dersom de pårørende, eller andre på pasientens vegne, ikke har adgang til å avgi et representert samtykke til behandling, vil det eneste alternativet være å anvende tvang overfor pasienter som ikke er istand til å avgi et informert samtykke. I tilfeller der de relativt strenge reglene for tvangsbruk ikke er oppfylte, vil disse pasientene kunne falle mellom to stoler.

Vi er enige i departementets utgangspunkt om at det ikke bør være to innfallsporter til behandling uten eget samtykke. Det er bare et formelt fattet vedtak om behandling uten samtykke (tvang) som tilfredstiller kravene til pasientens rettssikkerhet.

Det er likevel en vesensforskjell mellom tilfeller der pasienten uten samtykkekompetanse setter seg til motverge, og tilfeller der pasienten ikke setter seg til motverge mot behandlingen. Tvangsmomentet vil være mindre tilstede der pasienten ikke setter seg til motverge mot behandlingen. I disse tilfellene bør det fremdeles være anledning til å yte helsehjelp på grunnlag av et representert samtykke fra en som har en kvalifisert tilknytning til pasienten. Vi finner å kunne slutte oss til departementets forslag til tilføyelse til pasientrettighetslovens § 4-1, 3. ledd.

Om kravet til samtykke – på vegne av barn under 16 år.

Pasientombudene er enig i departementets vurderinger av barns egne begrensede samtykkekompetanse, i aldersgruppen 16–18 år. Det bør ikke fremmes noen forslag som endrer ved dagens regelsett.

Særlig om barn underlagt omsorgsovertakelse etter vedtak fra fylkesnemnda.

Pasientombudet er enig i forslaget om å endre rettstilstanden slik at det ikke lenger i alle tilfeller er et absolutt krav, at en med foreldreansvaret for barnet skal samtykke til psykiatrisk undersøkelse og behandling av barnet. I tilfeller der barnevernstjenesten har overtatt omsorgen, bør også barnevernet kunne avgi samtykke til at nødvendig psykiatrisk undersøkelse og helsehjelp gis. Det bør likevel presiseres at det er først der en etter henvendelse til forelder ikke har fått samtykke, at barnevernet kan avgi samtykke. Bakgrunnen for dette synet er at barnevernet ikke unødvendig bør kunne sette tilside foreldreansvaret.

Om retten til individuell plan

Pasientombudskollegiet er av den oppfatning at det lovteknisk ville vært en forbedring, at retten til utarbeidelse av individuell plan og kravene til planen, fremgikk av

Helse- og sosialombudet i Oslo

Lille Grensen 7

0159 OSLO

tlf.: 22 33 05 15 faks.: 22 33 40 35 e-post: post@ombudet.no

pasientrettighetsloven, sosialtjenesteloven, kommunehelsetjenesteloven og spesialisthelsetjenesteloven. En harmonisering av lovverket ville skapt mer entydighet om kravene til utarbeidelse og innhold i planen. Vi ser allikevel at det i mange tilfeller er nødvendig å særlig understreke retten til utarbeidelse av individuell plan for pasienter i psykisk helsevern.

På denne bakgrunn er det grunn til å beholde særreguleringen i psykiatriloven. Vi er også enig med departementet i at spesialisthelsetjenestelovens § 2-5 harmoniseres slik at kravet til innholdet i planen er det samme som fremgår av den øvrige lovgivningen.

Det har vist seg å være behov for å kontrollere at individuelle planer utarbeides. Pasientombudene støtter at kontrollfunksjonen legges til Kontrollkommisjonene.

Pasientens valg av pårørende

Pasientombudskollegiet er av den oppfatning at spørsmålet om hvem som er pasientens pårørende, utelukkende bør reguleres av pasientrettighetslovens § 1-3, 1. til 3. ledd. Vi kan ikke se tungtveiende grunner som tilsier at ikke også de psykiatriske pasientene i utgangspunktet fritt skal kunne velge hvem som er nærmeste pårørende.

Retten til fritt valg av behandlingssted for pasienter under tvang.

Dagens regler om at det frie sykehusvalget gjelder "så langt det passer", jf. psykl. § 1-5, har ført til mye usikkerhet omkring rettsstillingen for psykiatriske pasienter under tvang. Retten til fritt sykehusvalg har blitt praktisert på en mer eller mindre vilkårlig måte overfor denne pasientgruppen. Det er av stor betydning å få bedret psykiatriloven på dette punktet.

Lovendringen må sees i sammenheng med reglene for overføring etter søknad. Vi støtter derfor departementets syn om at de to situasjonene bør reguleres av et felles regelsett. I lovendringen bør det komme frem at pasienter under tvunget psykisk helsevern har rett til fritt sykehusvalg/overføring, så lenge dette ikke er faglig uforsvarlig eller i betydelig grad svekker formålet med det tvungne vernet.

Om liberalisering av det absolutte kravet til begjæring som vilkår for tvangsbehandling.

Høringsnotatets side 62. Intet å bemerke – støtter departementets syn.

Om begrenset unntaksadgang fra konverteringsforbudet

Høringsnotatets side 63. Her er det i praksis et krav om at det må foreligge en nødrettssituasjon. Intet å bemerke – støtter departementets syn.

Med vennlig hilsen

Petter Holm

Helse- og sosialombud i Oslo/ Leder for pasientombudskollegiet